DOI : https://doi.org/10.5281/zenodo.18186201

ମୂଳ ପ୍ରବନ୍ଧ

ଓଡ଼ିଶାର କେନ୍ଦୁଝର ଅଞ୍ଚଳରେ ରାମାୟଣ ସଂସ୍କୃତିର ଚିତ୍ର

କିଶୋର ଚନ୍ଦ୍ର ମହାନ୍ତ

ସଂକ୍ଷିପ୍ତସାର :

ରାମଚନ୍ଦ୍ର ହେଉଛନ୍ତି ଯୁଗ ପୁରୁଷ। ଧର୍ମକୁ ସ୍ଥାପନା କରିବା ପାଇଁ ସେ ମାନବ ଅବତାର ନେଇ ଜନ୍ମଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ। ରାଜ ପରିବାରରେ ଜନ୍ମ ହୋଇ ମଧ୍ୟ ସେ ରାଜସୁଖ ଭୋଗ କରି ନାହାନ୍ତି ବରଂ ଜୀବନ ତମାମ କଷ୍ଟକୁ ବରଣ କରିଛନ୍ତି। ବନବାସ ସମୟରେ ଅନେକ ସ୍ଥାନ ପରିଭ୍ରମଣ ସହ ଓଡ଼ିଶାର କେନ୍ଦୁଝର ଅଞ୍ଚଳକୁ ମଧ୍ୟ ଆସିଥିବାର ମନେହୁଏ। କେନ୍ଦୁଝର ଜିଲ୍ଲାର ବିଭିନ୍ନ ସ୍ଥାନରେ ରାମଙ୍କ ଗାଥା ରହିଛି। ବନବାସ ସମୟରେ ଆସି ପହଞ୍ଚିବା ଠାରୁ ରହିବା ଏବଂ ପ୍ରଜାଙ୍କ ହିତପାଇଁ ମାତା ସୀତାଙ୍କୁ ନେଇ ବନରେ ଛାଡ଼ିବା,ବାଲ୍ମୀକି ଆଶ୍ରମରେ ରହି ଲବ,କୁଶ ଜନ୍ମ,ଦସ୍ୟୁ ରତ୍ନାକରରୁ ବାଲ୍ମୀକି ଋଷିରେ ପରିବର୍ତ୍ତନ ହେବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସମସ୍ତ ଚିତ୍ର ରହିଛି। କେନ୍ଦୁଝରର ଲୋକମାନଙ୍କ ଉପରେ ମଧ୍ୟ ରାମଙ୍କ ଆଦର୍ଶ ଯଥେଷ୍ଟ ରୂପେ ପ୍ରଭାବ ପକାଇଛି। କୃଷିଗୀତ,ଶଗଡ଼ିଆ ଗୀତ,ଜନ୍ମଉତ୍ସବ,ବିବାହ,ମୃତାହ,ପର୍ବପର୍ବାଣୀରେ ବୋଲାଯାଉଥିବା ଗୀତଗୁଡ଼ିକରେ ମଧ୍ୟ ରାମଙ୍କ ଗୁଣ ଗାନ କରାଯାଇଥାଏ।

ପ୍ରମୁଖ ଶବ୍ଦାବଳୀ:

ରାମଚନ୍ଦ୍ର, ଶାଳ, ଶର, ଭଣ୍ଡାର,ଗୁମ୍ଫା, ଭୋଜନ, ବାସନ।

ଓଡ଼ିଶା ହେଉଛି ଏକ ପୂଣ୍ୟପୀଠ। ଏଠାରେ ବିଭିନ୍ନ ଦେବ ଦେବୀଙ୍କ ଆଦର ରହିଛି। ଜଗତର ନାଥ ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ଦେଶ ଓଡ଼ିଶା। ଦେଶ ବିଦେଶରେ ଏହାର ନାମ ହୁଏ ଜଗନ୍ନାଥ ଧାମ। ଓଡ଼ିଶାର ଭୁବନେଶ୍ୱରକୁ ମନ୍ଦିରମାଳିନୀ ସହର ବୋଲି ନାମିତ କରାଯାଏ। ସେହିଭଳି କେନ୍ଦୁଝର ଜିଲ୍ଲା ଏକ ପ୍ରାକୃତିକ ପରିବେଶ ଘେରା ଅଞ୍ଚଳ 'କେନ୍ଦୁଝର' ଶବ୍ଦକୁ ବ୍ୟାଖ୍ୟା କଲେ ଜଣାଯାଏ ଯେ, 'କ+ ଇନ୍ଦୁ+ ଝର'। 'କ' ଅର୍ଥ ମସ୍ତକ 'ଇନ୍ଦୁ' - ଚନ୍ଦ୍ର 'ଝର' - ଝରଣା। ଅର୍ଥାତ ମସ୍ତକରେ ଯାହାର ଚନ୍ଦ୍ର ଓ ଗଙ୍ଗା ଶୋଭାପାନ୍ତି ସେ ହେଉଛନ୍ତି ଶିବ। ସେଥିପାଇଁ କେନ୍ଦୁଝର ଜିଲ୍ଲାକୁ ଶିବଙ୍କ ଆସ୍ଥାନ କୁହାଯାଏ। କେନ୍ଦୁଝରରେ ଶିବଙ୍କ ପରେ ଯଦି ଆଉ କାହାକୁ ଦେଖାଯାଏ ତାହା ରାମଙ୍କ କଥା। କେନ୍ଦୁଝର ଜିଲ୍ଲାର ଅନେକ ସ୍ଥାନରେ ରାମାୟଣର ପ୍ରସଙ୍ଗ ଏବଂ ରାମଙ୍କ କଥା ଦେଖିବାକୁ ମିଳେ। ଏଠାକାର ପ୍ରାକୃତିକ ପରିବେଶ ଯେତିକି ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ଆଣିଦିଏ ତା'ଠାରୁ ବେଶୀ ମାଧୁର୍ଯ୍ୟ ଆଣିଦିଏ ତାର ଅନୁପମ ସଂସ୍କୃତି। ଯେଉଁଠାରେ ମହାଭାରତୀୟ ସଂସ୍କୃତି ଧରାପ୍ଲାବନର ସମ୍ଭବ ଘଟିଛି। ଏହି ମହାଭାରତୀୟ ସଂସ୍କୃତିରେ ଅନେକ ସ୍ଥାନରେ ରାମାୟଣର କଥା ଦେଖିବାକୁ ମିଳିଥାଏ। କେନ୍ଦୁଝରର ପୂର୍ବର ସାହାରପଡ଼ା ଠାରୁ ଆରମ୍ଭ କରି ପଶ୍ଚିମର ତେଲକୋଇ ଉତ୍ତରର ଚମ୍ପୁଆ ଠାରୁ ଆରମ୍ଭ କରି ଦକ୍ଷିଣରେ

ଏହି ପ୍ରବନ୍ଧକୁ ଅନ୍‌ଲାଇନରେ ପଢ଼ିବାପାଇଁ ପ୍ରବେଶ କରନ୍ତୁ

Quick Response Code:

Available online at : https://pracheenews.com/

DOI: https://doi.org/10.5281/zenodo.18186201

Article No - BPP00370

ଯୋଗାଯୋଗ : କିଶୋର ଚନ୍ଦ୍ର ମହାନ୍ତ, ଗବେଷକ,
ସ୍ନାତକୋତ୍ତର ଭାଷା ଓ ସାହିତ୍ୟ ବିଭାଗ,
ଫକୀରମୋହନ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ, ବାଲେଶ୍ୱର
Email: mohantakishorechandra9@gmail.com
ORCID ID: https://orcid.org/0009-0004-7696-8664

This is an open access journal, and articles are distributed under the terms of the Creative Commons Attribution Non Commercial Share Alike 4.0 License, which allows others to remix, tweak, and build upon the work non commercially, as long as appropriate credit is given and the new creations are licensed under the identical terms.

For reprints contact: *pracheepatrika@rediffmail.com*

ପ୍ରାପ୍ତି	ସମୀକ୍ଷିତ	ଗୃହୀତ	ପ୍ରକାଶିତ
୧୪.୦୯.୨୦୨୫	୧୩.୧୦.୨୦୨୫	୨୬.୧୧.୨୦୨୫	୧.୧୨.୨୦୨୫

ଏହି ପ୍ରବନ୍ଧକୁ କିପରି ଉଦ୍ଧୃତ କରିବେ : ମହାନ୍ତି, କିଶୋର ଚନ୍ଦ୍ର, ୨୦୨୫। ଓଡିଶାର କେନ୍ଦୁଝର ଅଞ୍ଚଳରେ ରାମାୟଣ ସଂସ୍କୃତିର ଚିତ୍ର। ବାସ୍ତବତାର ପରିପ୍ରକାଶ ପ୍ରାଚୀ। ଭାଗ :୧୧, ସଂଖ୍ୟା: ୯, ପୃଷ୍ଠା : ୫୪-୬୦।

ହାଟଡିହି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବିଭିନ୍ନ ସ୍ଥାନରେ ରାମକଥା ଦେଖିବାକୁ ମିଳେ।

ରାମଚନ୍ଦ୍ରପୁର :

ରାମ ବନବାସ ସମୟରେ ଭାରତର ଅନେକ ସ୍ଥାନ ବୁଲିଥିଲେ। ଜଙ୍ଗଲରେ ରହି ଫଳମୂଳ ସଂଗ୍ରହ କରି ଚଳୁଥିଲେ। ଓଡ଼ିଶାର କେନ୍ଦୁଝର ହେଉଛି ଏକ ପାହାଡ଼ ପର୍ବତ ଘେରା ଅଞ୍ଚଳ। ରାମ ଏହି ବନବାସ ସମୟରେ କେନ୍ଦୁଝରର ଏହି ଜଙ୍ଗଲରେ ରହୁଥିଲେ ବୋଲି ବହୁ କିମ୍ବଦନ୍ତୀ ଓ ଜନଶୃତି ରହିଛି। ତାଙ୍କ ନାମାନୁସାରେ ଗାଁର ନାମ ହୋଇଛି ରାମଚନ୍ଦ୍ରପୁର। ଲୋକ ବିଶ୍ୱାସ ଅନୁସାରେ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ବନବାସ ସମୟରେ ଏହି ସ୍ଥାନରେ ରହି ସେମାନେ ପାଖଆଖ ଅଞ୍ଚଳରୁ ଫଳମୂଳ ସଂଗ୍ରହ କରି ଦିନ ଅତିବାହିତ କରୁଥିଲେ। ଏହି ଗ୍ରାମର ଚତୁଃପାର୍ଶ୍ୱରେ ଏବେ ମଧ୍ୟ ବଣପାହାଡ଼ ଘେରି ରହିଛି। ରାମ ରହୁଥିବା ସ୍ଥାନ ଆଜି ପଥର ପାଲଟି ଯାଇଛି। ସେଠାରେ ଏହି ରାମ ଥିବା କଥା ୧୯୫୬ ମସିହାରେ ଆବିଷ୍କାର କରାଯାଇଛି। ବନବାସ ସମୟରେ ମାତା ସୀତାଙ୍କୁ ରାମଲକ୍ଷ୍ମଣ ଯେପରି ଆଦର କରୁଥିଲେ,ପାଦରେ କଣ୍ଟାଟିଏ ଫୁଟିଗଲେ ଟେକି ନେଉଥିଲେ। ଠିକ ସେହିପରି ଏହି ପାଷାଣ ମୂର୍ତ୍ତି ଦଣ୍ଡାୟମାନ ହୋଇରହିଛି। ସବୁଠାରୁ ବଡ଼କଥା ହେଉଛି ସେମାନେ ବନବାସ ସମୟରେ ଅଯୋଧ୍ୟାରୁ ବାହାରି ଦକ୍ଷିଣମୁହାଁ ଆସିଥିଲେ ଏହି କେନ୍ଦୁଝର ମଧ୍ୟ ଅଯୋଧ୍ୟା ଠାରୁ ଦକ୍ଷିଣ ପୂର୍ବରେ ରହିଛି।ଏହି ପାଷାଣ ମୂର୍ତ୍ତି ଗୁଡ଼ିକ ଦକ୍ଷିଣ ମୁହାଁ ହୋଇରହିଛନ୍ତି। କେନ୍ଦୁଝର ଠାରୁ ଦକ୍ଷିଣରେ ରହିଛି ଦଣ୍ଡକାରଣ୍ୟ ଯେଉଁ ପଞ୍ଚବଟୀରୁ ରାବଣ ସୀତାଙ୍କୁ ଚୋରେଇ ନେଇଥିଲେ। ଏଣୁ ରାମ ଏହି ରାମଚନ୍ଦ୍ରପୁର ଜଙ୍ଗଲରୁ କ୍ରମେ ସେହି ପଞ୍ଚବଟୀକୁ ଯାଇଥିବାର ଅନୁମାନ କରାଯାଇ ପାରେ।

ରାମତୀର୍ଥ ଓ କେଶରୀକୁଣ୍ଡ :

କେନ୍ଦୁଝରର ସୀମାରେଖା ରୂପେ ରହିଛି ବୈତରଣୀ ନଦୀ। ରାମବନବାସ ସମୟରେ ଚମ୍ପୁଆ ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ ବୈତରଣୀ ନଦୀରେ ସ୍ନାନ କରି ସୂର୍ଯ୍ୟ ଦେବତାଙ୍କୁ ଜଳ ତର୍ପଣ କରିଥିଲେ। ସେହି ଅନୁସାରେ ସେଠାକାର ନାମ ରହିଛି ରାମତୀର୍ଥ। ଶିଳାରେ ରହିଛି ରାମଙ୍କର ଚିତ୍ର। କୁହାଯାଏ ରାମ ସେଠାରେ ଶୟନ କରିଥିବାରୁ ସେପରି ଚିହ୍ନ ରହିଛି। ପାଦର ଚିହ୍ନ ମଧ୍ୟ ଅଛି। ସେହି ପାଦ ଚିହ୍ନକୁ ରାମଙ୍କର କୁହାଯାଏ। କାରଣ ଭରତ ଯେତେବେଳେ ରାଜ୍ୟ ଶାସନ ନିମନ୍ତେ ରାଜ ସିଂହାସନରେ ରାମଙ୍କ କଠୋଉ ମୁଣ୍ଡେଇ ନେଲେ ଖାଲିପାଦର ଚିହ୍ନ ସେହି ପଥରରେ ରହିଛି। ସେହିପରି ବୈତରଣୀ ନଦୀର ଆଉଟିକେ ତଳକୁ କେଶରୀକୁଣ୍ଡ । ସେଠାରେ ରହିଛି ତିନୋଟି କୁଣ୍ଡ। ଯେଉଁଠାରେକି ରାମ,ଲକ୍ଷ୍ମଣ ଓ ସୀତା ବୁଡ଼ ପକାଇ ଶିବଙ୍କ ଦର୍ଶନ କରିଥିଲେ। ପବିତ୍ର ବୈତରଣୀ ନଦୀର କୂଳରେ ଏହି ଦୁଇଟି ପୀଠ ହେଉଛି ରାମଙ୍କ ନାମରେ ନାମିତ।(୧)

ଗନ୍ଧମାର୍ଦ୍ଦନ ପର୍ବତ :

ରାମ ବନବାସ ଜୀବନ ଅତିବାହିତ କରୁଥିବା ସମୟରେ ରାବଣ ସୀତାଙ୍କୁ ଲଙ୍କା ନେଇଯାଇଥିଲେ। ରାମଚନ୍ଦ୍ର ବାନରସେନା ସାହାଯ୍ୟରେ ଠାବ କରିବା ପରେ ସେଠାରେ ଯୁଦ୍ଧ ଚାଲିଥିବା ସମୟରେ ଇନ୍ଦ୍ରଜିତ ଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କୁ ଶକ୍ତିଭେଦ ବାଣ ମାରିବା ପରେ ହନୁମାନ ବିଶଲ୍ୟକରଣୀ ପାଇଁ ଯାଇ ଗନ୍ଧମାର୍ଦ୍ଦନ ପର୍ବତକୁ ଟେକି ନେଉଥିବା ସମୟରେ ଭରତଙ୍କ ରାଜ୍ୟରେ ଅନ୍ଧକାର ଘୋଟି ଆସିଲା। ଭରତ ତାହାକୁ ଲକ୍ଷ୍ୟକରି ବାଟୁଳି ମାରିବା ଫଳରେ ହନୁମାନ ନିଜକୁ ଆୟତ୍ତ କରିନପାରି ଖସିପଡ଼ିଲେ। ହନୁମାନଙ୍କ ମୁଖରୁ ରାମନାମ ଶୁଣି ପରିଚୟ ମାଗିବାରୁ ସେ ରାମଙ୍କ ପରମ ଭକ୍ତ ଏବଂ ଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କ ଶକ୍ତିଭେଦ କଥା କହିବା ଯୋଗୁଁ ତାଙ୍କୁ ଶୀଘ୍ର ପଠାଇଥିଲେ ଭରତ। କିନ୍ତୁ ଏହି ବାଟୁଳି ମାରିବା ସମୟରେ ପର୍ବତରୁ ଏକଖଣ୍ଡ ପଡ଼ିଯାଇଛି କେନ୍ଦୁଝରର ଶୁଆକାଟୀରେ। ଯାହାର ନାମ ଗନ୍ଧମାର୍ଦ୍ଦନ। ପର୍ବତରେ ରହିଥିବା ଅନେକ ଧନରତ୍ନ ବର୍ତ୍ତମାନ ସମୟର ଖଣିଜ ପଦାର୍ଥ ରୂପେ ଖନନ କରାଯାଇ ବାହାର କରାଯାଉଛି। କେନ୍ଦୁଝରର ଗନ୍ଧମାର୍ଦ୍ଦନ ପର୍ବତ ସମେତ ଯୋଡ଼ା, ବଡ଼ବିଲ,ବଲାଣୀ, ବିଲେଇପଦା ପାହାଡ଼ର ସଂଯୋଗ ରହିଛି। ଏହିସବୁ ଅଞ୍ଚଳମାନଙ୍କରେ ମଧ୍ୟ ବହୁମୂଲ୍ୟ ଖଣିଜ ପଦାର୍ଥ ଉତ୍ତୋଳନ କରାଯାଉଛି। ଲୁହାର ପଥର, ମାଙ୍ଗାନିଜ ପଥର, କ୍ରୋମିୟମ ପଥର, ବକ୍ସାଇଟ, ପାଇରୋଫିଲାଇଟ, କ୍ୱାର୍ଜ, ଖଡ଼ି ପଥର, ସୁନା, ଚୂନପଥର, ନିକେଲ, ପ୍ଲାଟିନମ, ଗ୍ରାନାଇଟ, କୋବାଲଟ, ଚିନାମାଟି, ମାଗ୍ନେସାଇଟ, ଇତ୍ୟାଦି ମିଳିଥାଏ। ରାମଙ୍କ ରାଜ୍ୟରେ ଯେଉଁ ଧନସମ୍ପତ୍ତିର ଅଭାବ ନଥିଲା ତାହା ଏହିସବୁ ଅଞ୍ଚଳ ମାଧ୍ୟମରେ ପରିଚିତ ହୋଇପାରୁଛି।

ରାମଙ୍କ ସ୍ପର୍ଶ ପାଇ ଅହଲ୍ୟା ଯେପରି ପାଷାଣୀରୁ ମାନବ ରୂପ ଧାରଣ କରିଥିଲେ ଠିକ ସେହିପରି ଏଠାକାର ବନପାହାଡ଼ରେ ସେ ବୁଲିଥିବାରୁ ତାଙ୍କ ପାଦର ସ୍ପର୍ଶ ପାଇ ଅନେକ ଅମୂଲ୍ୟ ସମ୍ପତ୍ତି ଭାବରେ ଭରି ରହିଛି।

ସୀତାବିଞ୍ଝ :

ଐତିହାସିକ ଓ ପ୍ରତ୍ନତାତ୍ତ୍ୱିକ ଦୃଷ୍ଟିକୋଣରୁ ବିଚାର କଲେ ସୀତାବିଞ୍ଝ ସମଗ୍ର ଦେଶର ଏକ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ସ୍ଥାନ । ହିନ୍ଦୁପୁରାଣ ଅନୁସାରେ,ସୀତାବିଞ୍ଝ ହେଉଛି ତ୍ରେତୟା ଯୁଗର ଦେବୀ ସୀତାଙ୍କ ଏନ୍ତୁଡ଼ିଶାଳ ଏଠାରେ ସୀତା ଲବ,କୁଶଙ୍କୁ ଜନ୍ମ ଦେଇଥିଲେ ଏହି ଏନ୍ତୁଡ଼ିଶାଳଟି ରହିଛି ଏକ ବିଶାଳ ପର୍ବତ ଉପରେ । ଦୁଇଟି ଗୁମ୍ଫା ଯଥାକ୍ରମେ ୮୦ଫୁଟ ଓ ୮୫ଫୁଟ ଉଚ୍ଚତାର ଅଛି । କିମ୍ବଦନ୍ତୀ ଅନୁସାରେ ତ୍ରେତୟା ଯୁଗରେ ମାତା ସୀତାଙ୍କୁ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଲକ୍ଷ୍ମଣ ସାହାଯ୍ୟରେ ବନକୁ ନେଇ ଛାଡ଼ି ଆସିବାର ଉପଦେଶ ଦେବାପରେ ସୀତା ଏଠାକାର ବାଲ୍ମୀକି ଆଶ୍ରମରେ ରହି ଲବ, କୁଶଙ୍କୁ ଜନ୍ମ ଦେଇଥିଲେ । ଏଠାରେ ଲବ, କୁଶ ଓ ମାତା ସୀତାଙ୍କୁ ପୂଜା କରାଯିବା ସହ ବିଶାଳ ପ୍ରସ୍ତର ଗୁମ୍ଫାରେ ସୀତାଙ୍କ ଏନ୍ତୁଡ଼ିଶାଳ ଥିବା ସ୍ଥାନୀୟ ଅଧିବାସୀ ମାନେ ଦାବି କରନ୍ତି । ସୀତାଙ୍କ ଏନ୍ତିଡ଼ିଶାଳରେ ଦେବୀ ସୀତାଙ୍କ ସହିତ ଲବକୁଶ ପୂଜିତ ହୋଇଥାନ୍ତି ସେହି ସ୍ଥାନରେ ତିନୋଟି କଳା ମୁଗୁନି ପଥର ରହିଛି । ବଡ଼ ପଥରଟି ଦେବୀ ସୀତା ଏବଂ ସାନ ସାନ ଶିଳା ଦୁଇଟି ଲବକୁଶ ଭାବେ ପୂଜା ପାଇଥାନ୍ତି । ସୀତାବିଞ୍ଝ ପର୍ବତର ପାଦଦେଶରେ ପୂଣ୍ୟତୋୟା ସୀତାନଦୀ ବହିଯାଇ ଶେଷରେ ବୈତରଣୀ ନଦୀରେ ମିଳିତ ହୋଇଛି ଏହି ସୀତାନଦୀକୁ ତମସା ନଦୀ ବୋଲି ମଧ୍ୟ ଗ୍ରହଣ କରନ୍ତି । ଆହୁରି ମଧ୍ୟ କିମ୍ବଦନ୍ତୀ ଓ ଲୋକକଥା ଅନୁସାରେ ସୀତାବିଞ୍ଝ ଦସ୍ୟୁରତ୍ନାକରର ଆଖଡ଼ାସ୍ଥଳୀ ଥିଲା । ଦସ୍ୟୁ ରତ୍ନାକର ପରବର୍ତ୍ତୀ ପର୍ଯ୍ୟାୟରେ ଏଠାରେ ହିଁ ମହର୍ଷି ବାଲ୍ମୀକି ଭାବେ ପ୍ରସିଦ୍ଧି ଅର୍ଜନ କରିବା ସାଙ୍ଗକୁ ଆଶ୍ରମ ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରିଥିଲେ ।

ସୀତାବିଞ୍ଝ ଦସ୍ୟୁ ରତ୍ନାକରର ଆଖଡ଼ାସ୍ଥଳୀ ଥିବାର ପ୍ରମାଣ ସ୍ୱରୂପ ସୀତାବିଞ୍ଝ ପର୍ବତର ଅଳ୍ପ ଦୂରରେ 'ଖଣ୍ଟଘର' ନାମରେ ଏକ ଗାଁ ଏବେବି ରହିଛି । ଖଣ୍ଟଘର ଗ୍ରାମ ନିକଟରେ ପ୍ରାୟ ଏକ କିଲୋମିଟର ପରିଧି ବିଶିଷ୍ଟ ଗୋଟିଏ ଗୋଲାକାର ପଥର ଉପର ଦେଇ ଚାଲି ଚାଲି ଯିବାବେଳେ ପଥର ଭିତରେ ଏକ ସୁଡ଼ଙ୍ଗ ଥିବା ପରି ମନେ ହୋଇଥାଏ । ସେହି ପଥର ସୁଡ଼ଙ୍ଗ ଭିତରକୁ ଯିବାପାଇଁ ଗୋଟିଏ ସୁଡ଼ଙ୍ଗ ଦ୍ୱାର ଦେଶରେ ଖିଲାଣଲଗା ପଥର କବାଟ ଲାଗିଛି । ଏହି ସୁଡ଼ଙ୍ଗଟି ଦସ୍ୟୁ ରତ୍ନାକରର ଘର ଥିଲା ଏବଂ ରତ୍ନାକର ଏଠାରେ ଚୋରି ଜିନିଷ ଓ ଅଳଙ୍କାର ସାଇତି ରଖିଥିବା କଥା ସ୍ଥାନୀୟ ଲୋକଙ୍କ ଠାରୁ ଶୁଣିବାକୁ ମିଳେ । ସେହିପରି ସୀତାବିଞ୍ଝ ପାହାଡ଼ର କିଛି ଦୂରରେ ଏକ ଛୋଟ ମୁଣ୍ଡିଆ ପାହାଡ଼ ରହିଛି ଯାହାକୁ 'ଡକେଇତ ହୁଡ଼ି' କୁହନ୍ତି । ଏହି ହୁଡ଼ିରେ ଥିବା ଗୁମ୍ଫା ମଧ୍ୟରେ ଏକ ଦେବୀଙ୍କ ମୂର୍ତ୍ତି ରହିଛି । ଯେଉଁ ସ୍ଥାନ ଦସ୍ୟୁ ରତ୍ନାକରର ଆଖଡ଼ା ଘର ଥିଲା ଏବଂ ସେହିଠାରେ ଦସ୍ୟୁ ରତ୍ନାକର ଦେବୀଙ୍କୁ ପୂଜା କରୁଥିଲେ ବୋଲି ସ୍ଥାନୀୟ ଅଞ୍ଚଳରେ ଲୋକ ବିଶ୍ୱାସ ରହିଛି । ସୀତାବିଞ୍ଝ ନିକଟରେ ଚନ୍ଦନଗିରି ନାମରେ ଏକ ପର୍ବତ ରହିଛି । ଯାହା 'ପାଟହରା' ନାମରେ ଏକ ଗୁମ୍ଫା ରହିଛି ଗୁମ୍ଫା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରବେଶ ପାଇଁ ଗୋଟିଏ ସୁଡ଼ଙ୍ଗ ଦ୍ୱାର ରହିଛି । ଏହି ଗୁମ୍ଫା ମଧ୍ୟରେ ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରକାର ମୂଲ୍ୟବାନ ରତ୍ନପଥର ଓ ଧନ ସମ୍ପଦ ରହିଥିବାର ଲୋକବିଶ୍ୱାସ ରହିଛି । ଦସ୍ୟୁ ରତ୍ନାକର ବହୁ ମୁଲ୍ୟବାନ ରତ୍ନପଥର ଚୋରିକରି ଆଣି ଏହି ପାଟହରା ଗୁମ୍ଫାରେ ଗଚ୍ଛିତ ରଖିଥିବା କଥା ଲୋକେ କହନ୍ତି । ଏହି ଚନ୍ଦନଗିରି ପର୍ବତରୁ କେନ୍ଦୁଝରର ଅନ୍ୟତମ ଚିରସ୍ରୋତା ନଦୀ ମୂଷଳ ପ୍ରବାହିତ ହୋଇ ବୈତରଣୀରେ ମିଶିଛି ।(୨)

ସୀତାବିଞ୍ଝ ପର୍ବତର ଉତ୍ତର ଦିଗରେ ପିପିଳିଆ ଗ୍ରାମଠାରେ ଠାକୁରାଣୀ ନାମରେ ଏକ ପର୍ବତ ରହିଛି । ଏହି ପର୍ବତର ଶୀର୍ଷ ଦେଶରେ ଏକ ବିରାଟ ଗୋଲାକାର ଏବଂ ଚନ୍ଦନପେଡ଼ି ସଦୃଶ ପଥର ଖଣ୍ଡ ରହିଛି । ସ୍ଥାନୀୟ ଲୋକେ ଏହାକୁ ଚନ୍ଦନପେଡ଼ି କହିଥାନ୍ତି । ଏଠାରୁ ବିଭିନ୍ନ ରଙ୍ଗର ବର୍ତ୍ତୁଳାକାର ପଥରଖଣ୍ଡ ସଂଗ୍ରହ କରି ସ୍ଥାନୀୟ ଅଞ୍ଚଳର ଲୋକେ ମୂଲ୍ୟବାନ ମାଳି ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିଥାନ୍ତି । ଏହି ପର୍ବତରୁ ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣରେଣୁ ଝରୁଥିବାର ପ୍ରବାଦ ରହିଛି । ଏହି ପଥର ମାଳି ଗୁଡ଼ିକ ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣରେଣୁ ଆକୃତିର ହୋଇଥିବାରୁ ଏହି ପର୍ବତକୁ ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ ଝରା ପର୍ବତ ବୋଲି କୁହାଯାଏ । ସୀତାବିଞ୍ଝରେ ବ୍ୟବହୃତ ହୋଇଥିବା ପଥର ମାଳି ଗୁଡ଼ିକ ଏଠାରୁ ସଂଗୃହୀତ ହୋଇଥିବା ବିଶ୍ୱାସ କରାଯାଏ । ସେହିଭଳି ବୁଢୀପାଟ ପର୍ବତର ଗୁମ୍ଫାରୁ ନିକଟସ୍ଥ ଡାଙ୍ଗୁଆ ପଶି ଗ୍ରାମର ଧନେଶ୍ୱର ନାମକ ଜଣେ ଗଣ୍ଡ ଲୋକ ଏକ ବିଶାଳ ଲୌହଖଣ୍ଡା ପ୍ରାପ୍ତ ହୋଇଥିଲା । ସବୁଠାରୁ ବଡ଼କଥା ହେଉଛି ଏହି ଖଣ୍ଡାରେ ଆଜି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ କଳଙ୍କି ଲାଗି ନାହିଁ । ଦସ୍ୟୁ ରତ୍ନାକର ଏହି ତରବାରୀ ବ୍ୟବହାର କରୁଥିଲେ ବୋଲି ସ୍ଥାନୀୟ ଲୋକେ ମତ ଦିଅନ୍ତି ।

ସୀତାବିଞ୍ଝ ପୋଡ଼ାଗଡ଼ଠାରେ ଫୁଲବାଡ଼ି ନାମରେ ଏକ ସ୍ଥାନ ରହିଛି । ପୂର୍ବେ ଏହା ମହର୍ଷି ବାଲ୍ମୀକିଙ୍କ ତପୋବନରେ ଏକ ସୁନ୍ଦର ପୁଷ୍ପ ଉଦ୍ୟାନ ଥିବା କଥା ଲୋକବିଶ୍ୱାସ ରହିଛି ।

ଯେଉଁଠାରେ ଷଣ୍ଢବଳଦ ନାମରେ ଏକ ପାହାଡ଼ ରହିଛି,ସେହିଠାରୁ କାଳିଞ୍ଜର ନଦୀ ପ୍ରବାହିତ ହୋଇଛି। ଲୋକ କଥାନୁଯାୟୀ ମହର୍ଷିଙ୍କ ଫୁଲବାଡ଼ରେ ଗୋଟିଏ ଷଣ୍ଢ ପଶି ସମସ୍ତ ଫୁଲ ନଷ୍ଟ କରିଦେବାରୁ ମହର୍ଷି କ୍ରୋଧିତ ହୋଇପଡ଼ିଥିଲେ। ସେ କ୍ରୋଧାନ୍ୱିତ ହୋଇ ଷଣ୍ଢର ମୁଣ୍ଡକୁ ଛିଣ୍ଡାଇ ଫୋପାଡ଼ିବାରୁ ଗୋନାସିକାରେ ପଡ଼ିଲା ତହିଁରୁ ଏକ ନଦୀ ଉତ୍ପନ୍ନ ହେଲା ଯାହାର ନାମ ଗୋନାସିକା ହୋଇଛି ବୋଲି ଲୋକବିଶ୍ୱାସ ରହିଛି। ଷଣ୍ଢର ଶରୀର ଫୁଲବାଡ଼ିଠାରେ ପଡ଼ିରହି ତହିଁରୁ କାଳିଞ୍ଜର ନଦୀର ଉତ୍ପତ୍ତି ହୋଇଛି। ସୀତାଠାକୁରାଣୀଙ୍କ ଏନ୍ତୁଡ଼ିଶାଳର ଦକ୍ଷିଣ ପୂର୍ବରେ ଭଣ୍ଡାର ଘର ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପ୍ରାୟ ତିନି କିଲୋମିଟର ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଏକ ଭଗ୍ନ ପ୍ରାଚୀର ରହିଛି। ଯାହା ପୋଡ଼ା ପ୍ରାଚୀର ନାମରେ ନାମିତ କରାଯାଏ। ଏଠାରେ ଏକ ପ୍ରାଚୀନ ଗଡ଼ ଥିବାର ବିଶ୍ୱାସ କରାଯାଏ। ଯାହା ପୋଡ଼ାଗଡ଼ ନାମରେ ପରିଚିତ। ସବୁଠାରୁ ବଡ଼କଥା ହେଉଛି ସୀତାବିଞ୍ଜ ନିକଟରୁ ପ୍ରାଚୀନ କାଳର ବହୁ ବୃହତ ଆକାରର ଭଗ୍ନ ଇଟାମାନ ମିଳିଛି। ଇଟାର ଭଗ୍ନସ୍ତୁପକୁ ଲକ୍ଷ୍ୟ କଲେ ଏଠାରେ ଏକ ପ୍ରାଚୀନ ଗଡ଼ କିମ୍ବା ଦୁର୍ଗ ଥିବାର ଅନୁମାନ କରିହୁଏ। ଏଥି ସହିତ ଏଠାରୁ ପ୍ରାଚୀନ ପ୍ରସ୍ତର ଯୁଗର ଦୁର୍ଗ ଥିବାର ଅନୁମାନ କରିହୁଏ। ଏଥି ସହିତ ଏଠାରୁ ପ୍ରାଚୀନ ପ୍ରସ୍ତର ଯୁଗର ଅସ୍ତ୍ରଶସ୍ତ୍ର,ଲୌହ,ତାମ୍ର ନିର୍ମିତ ଅନେକ ଧ୍ୱଂସାବଶେଷ ମିଳିଛି।

ସୀତାବିଞ୍ଜ ପାହାଡ଼ର ଅନତି ଦୂରରେ ଏକ ବିରାଟ ପ୍ରସ୍ତର ଖଣ୍ଡ ରହିଛି ଯାହାକୁ ଦେବୀ ସୀତାଙ୍କ ଭଣ୍ଡାର ଘର ବୋଲି କୁହାଯାଇଛି। ଆହୁରି ମଧ୍ୟ ଶୁଣିବାକୁ ମିଳେଯେ, ବାଲ୍ମୀକି ଆଶ୍ରମର ସମସ୍ତ ଧନରତ୍ନ ଏହି ଭଣ୍ଡାର ଘରେ ଗଚ୍ଛିତ ରହିଛି। ଭଣ୍ଡାର ଘରର ଦୁଇଟି କବାଟ ସଦୃଶ ଏହାକୁ ଢାଙ୍କି ରହିଛି। ଦେବୀ ସୀତାଙ୍କ ଏହି ଭଣ୍ଡାର ଘରର ଏହି ଦୁଇଟି ପ୍ରସ୍ତର କବାଟକୁ ଯାଉଁଳି କବାଟ ବୋଲି କୁହାଯାଏ। କବାଟ ଦୁଇଟିର ଉଚ୍ଚତା ୬୫ଫୁଟ। ଭଣ୍ଡାର ଘର ନିକଟରେ ଥିବା ଭଗ୍ନସ୍ତୁପକୁ ବାଲ୍ମୀକି ଆଶ୍ରମର 'ରନ୍ଧାଘର' ବୋଲି କୁହାଯାଏ। ସେହି ରନ୍ଧାଘରୁ ପ୍ରାଚୀନ ଯୁଗର ବହୁ ମୃତ୍ତିକା ପାତ୍ର ଓ ବାସନକୁସନ ମିଳିଛି। ସୀତାବିଞ୍ଜ ନିକଟରେ 'ଋଷିଗୁମ୍ଫା' ନାମରେ ଏକ ବୃହତ ପଥର ସ୍ତୁପ ରହିଛି। ପାଖାପାଖି ଚାରିପାଞ୍ଚ ଖଣ୍ଡ ବିଶାଳ ଗୋଲାକୃତି ପଥରର ସମାହାରରେ ଏହି ଗୁମ୍ଫା ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଛି। ସେଠାରେ ବିଶ୍ରାମ ନେଲେ ସମସ୍ତ ପ୍ରକାର ରିଷ୍ଟ ଖଣ୍ଡନ ହୋଇଥାଏ ବୋଲି ଲୋକ ବିଶ୍ୱାସ ରହିଛି। ନିକଟରେ ଇଟାରେ ନିର୍ମିତ ପ୍ରାଚୀନ ଗଡ଼ର ଏକ ଭଗ୍ନସ୍ତୁପ ମଧ୍ୟ ଅଛି। ସେହି ଇଟାର ବିଶେଷତ୍ୱ ହେଉଛି, ମାଟି ସହିତ ଧାନଚଷୁରେ ମିଶ୍ରଣରେ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହେବାପରେ ପୋଡ଼ାଯାଇଛି। ସେଠାରେ ଅନେକ ଶିଳାଲିପି ଏଣେତେଣେ ପଡ଼ିରହିଛି।

ସିତାବିଞ୍ଜ ଅଳ୍ପ ଦୂରରେ ଅବସ୍ଥିତ ଏକ ସ୍ଥାନକୁ ଘୋଡ଼ାବନ୍ଧା କୁହାଯାଏ। ଏଠାରେ ଲବ,କୁଶ ପ୍ରଭୁ ରାମଙ୍କ ଯଜ୍ଞାଶ୍ୱ ବାନ୍ଧି ରଖିଥିବାର ଲୋକବିଶ୍ୱାସ ରହିଛି। ଲବ,କୁଶ ଯେଉଁଠାରେ ଘୋଡ଼ାର ମୁହଁରୁ ତୁଣ୍ଡି ଖୋଲି ଦେଇଥିଲେ ସେହି ସ୍ଥାନର ନାମ 'ତୁଣ୍ଡିବେଡ଼ା' ବା 'ଚଣ୍ଡିବେଡ଼ା' ହୋଇଛି। ଏହି ତୁଣ୍ଡିବେଡ଼ା ଗ୍ରାମରେ ସୀତାନଦୀ କୂଳରେ 'ଦିଗଧରା' ନାମରେ ଏକ ସ୍ଥାନ ରହିଛି। ପ୍ରବାଦ ଅଛି, ରାମଙ୍କ ଯଜ୍ଞ ଅଶ୍ୱକୁ ମୁକୁଳେଇବା ପାଇଁ ଶତ୍ରୁଘ୍ନ ଓ ଲବ,କୁଶଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଯୁଦ୍ଧ ହୋଇଥିଲା ଏବଂ ଶତ୍ରୁଘ୍ନ ପରାସ୍ତ ହୋଇଥିଲେ। ସୀତାବିଞ୍ଜ ବାଲ୍ମୀକି ଆଶ୍ରମ ନିକଟରେ ଏକ ପାହାଡ଼ର ଶୀର୍ଷରେ ଏକ ବର୍ତ୍ତୁଳାକାର ପଥର ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ଜନକ ଭାବେ ସଂଯୋଗ ହୋଇ ରହିଛି। ଏହି ବର୍ତ୍ତୁଳାକାର ପଥରକୁ 'ଭରତ ବାଟୁଳି' କୁହାଯାଏ। ହନୁମାନ ଅଯୋଧ୍ୟାର ଆକାଶରେ ଉଡ଼ିଉଡ଼ି ଯାଉଥିବା ବେଳେ ଏହି ପଥର ଗୁଳିକୁ ଭରତ ତାଙ୍କ ବାଟୁଳି ଖଡ଼ାରୁ ନିକ୍ଷେପ କରିଥିଲେ ବୋଲି ଶୁଣିବାକୁ ମିଳେ।(୩)

ସୀତାବିଞ୍ଜ ନିକଟରେ ରହିଛି ପ୍ରସିଦ୍ଧ ରାବଣ ଛାୟା ପ୍ରାକୃତିକ ଆଶ୍ରୟ ସ୍ଥଳୀ। ଏହି ଆଶ୍ରୟସ୍ଥଳୀର ଛାତର ନିମ୍ନ ଭାଗରେ ଏକ ବିଶେଷ ଧରଣର ଚିତ୍ରାଙ୍କନ ରହିଛି,ଏହି ଚିତ୍ରାଙ୍କନ ହିଁ ସୀତାବିଞ୍ଜର ଅନ୍ୟତମ ଆକର୍ଷଣ। ଗୋଟିଏ ବିଶାଳକାୟ ପ୍ରସ୍ତର ଖଣ୍ଡର ୨୨ଫୁଟ ଉପରେ ଅନ୍ୟ ଏକ ପଥର ରହି ଏକ ଆଶ୍ରୟସ୍ଥଳୀ ସଦୃଶ କୋଠରୀଟିଏ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଛି। ଯାହା ପ୍ରାକୃତିକ ଉପାୟରେ ହୋଇଛି। ଆଶ୍ରୟସ୍ଥଳୀର ଛାତର ନିମ୍ନ ଭାଗରେ ଏକ ରାଜକୀୟ ଯୁଦ୍ଧ ବିଜୟ ଯାତ୍ରାର ଚିତ୍ରାଙ୍କନ ମଧ୍ୟ ରହିଛି। ଚିତ୍ରଟିରେ ଜଣେ ରାଜା ହସ୍ତୀ ଉପରେ ବସି ହାତରେ ଅସ୍ତ୍ରଶସ୍ତ୍ର ଧରି ଯାତ୍ରା କରୁଥିବା ଦର୍ଶାଯାଇଛି। ହୁଏତ ଏହା ରାଜାଙ୍କର ଯୁଦ୍ଧରେ ବିଜୟୀ ହେବା ପରର ଦୃଶ୍ୟ କିମ୍ବା ଯୁଦ୍ଧ କ୍ଷେତ୍ରକୁ ଯାତ୍ରା କରିବା ବେଳର ମୁହୂର୍ତ୍ତ। ଏହା ସହିତ ରାଜାଙ୍କର ପଛପଟକୁ ଜଣେ ଅନୁଚର ହାତରେ ଚାମର ଓ ଛତ୍ର ଧରିଥିବାର ଚିତ୍ର ରହିଛି।

ମିରିଗ ଶିଙ୍ଗା :

ରାମ,ଲକ୍ଷ୍ମଣ ଓ ସୀତା ବନବାସ ଜୀବନ ଅତିବାହିତ କରୁଥିବା ବେଳେ ସୀତାଙ୍କ ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ ମୃଗ ଦେଖି ଲୋଭାସକ୍ତ ହୋଇ ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କୁ ଧରି ଆଣି ଦେବା ପାଇଁ କହିଥିଲେ। ରାମ ଅନୁଧାବନ କରି ମୃଗ

ମାରିଥିଲେ। ଏହି ମୃଗ ମାରିଥିବାର ଚିତ୍ର ମିରିଗ ସିଙ୍ଗା ଠାରେ ରହିଛି। ଯେତେବେଳେ ରାମ ମାରିଚ ଅସୁରକୁ /ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ ମୃଗକୁ ଶର ନିକ୍ଷେପ କରୁଛନ୍ତି ସେ ଆଣ୍ଠୁମାଡ଼ି ତୀର ମାରୁଥିବା ସମୟରେ ତାଙ୍କ ପାଦ ଓ ଆଣ୍ଠୁ ଯେପରି ଥିଲା ସେହି ଚିହ୍ନ ମିରିଗ ସିଙ୍ଗାରେ ରହିଛି। କେନ୍ଦୁଝରର ଜଙ୍ଗଲମାନଙ୍କରେ ଏବେ ମଧ୍ୟ ହରିଣ ରହିଥିବାର ଦେଖିବାକୁ ମିଳୁଛି। ସେ ସମୟରେ ନିଘଞ୍ଚ ଜଙ୍ଗଲ ରହିଥିବାରୁ ଅନେକ ମୃଗ ରହିଥିବାର ମନେହୁଏ। ରାମ ଯେଉଁ ଶର ମାଧ୍ୟମରେ ମୃଗକୁ ମାରିଥିଲେ ସେହି ଶରକୁ ଧୋଇଥିବା ସ୍ଥାନରେ ଏବେ ମଧ୍ୟ ପାଣି ଲାଲ ଦେଖାଯାଏ। ସେ ପାଣି କେବେ ନୀଳବର୍ଣ୍ଣ ଧାରଣ କରେନାହିଁ ସବୁବେଳେ ଲୋହିତ ବର୍ଣ୍ଣ ରହିଛି। ଏପରିକି ଯୋଡ଼ା, ବଡ଼ବିଲ ଅଞ୍ଚଳର ପର୍ବତମାନଙ୍କରେ ମୃଗ ରକ୍ତ ପଡ଼ିଥିବାରୁ ଏବେ ମଧ୍ୟ ସେହି ପାହାଡ଼ର ମାଟିର ରଙ୍ଗ ଲାଲ ହୋଇ ରହିଛି। ଏହି ମିରିଗସିଙ୍ଗା ଠାରେ ରାମ ମାରିଚକୁ ବଧ କରିବା ସମୟରେ ରାବଣ ସୀତାଙ୍କୁ ଯେଉଁଠାରୁ ଚୋରେଇ ନେଇଥିଲା ସେହି ସ୍ଥାନରେ ରାବଣର ଛାଇ ପଡ଼ିଥିବାରୁ ତା ନାମକରଣ ହୋଇଛି ରାବଣ ଛାୟା। କେନ୍ଦୁଝରର ରାମଚନ୍ଦ୍ରପୁର ଗାଁ ନିକଟ ପାହାଡ଼ରେ ଥିବା ସମୟରେ ହିଁ ରାବଣ ସୀତାଙ୍କୁ ଚୋରେଇ ନେଇଥିଲେ।

ରଘୁନାଥ ପୁର :

ଏହି ଗାଁଟିର ନାମ ପ୍ରଭୁ ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ନାମାନୁସାରେ ନାମିତ। ଏଠାରେ ରାମଲକ୍ଷ୍ମଣ ଦୁଇଜଣଙ୍କ ମୂର୍ତ୍ତି ପୂଜା ହୋଇ ଆସୁଛି। କାରଣ ଏଠାକାର କିମ୍ବଦନ୍ତୀ କହେ ଯେ, ବିଶ୍ୱାମିତ୍ରଙ୍କ ତପସ୍ୟାକୁ ରାକ୍ଷସଗଣ ବାରମ୍ବାର ଭାଙ୍ଗିବା ପରେ ସେ ଦଶରଥଙ୍କୁ କହି ରାମ ଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କୁ ଆଣିଥିଲେ। ସେମାନେ ରାକ୍ଷସମାନଙ୍କୁ ନିହତ କରିବା ପରେ ଦୁଇଜଣ ହୋଇ ଫେରିଥିବାରୁ ତାଙ୍କ ନାମକୁ ନେଇ ସେହି ସ୍ଥାନର ନାମ ହୋଇଛି ରଘୁନାଥ ପୁର। ଆହୁରି ମଧ୍ୟ ଜଣାପଡ଼େ ଯେ କେନ୍ଦୁଝରର ଜଙ୍ଗଲ ମାନଙ୍କରେ ବନବାସ ଜୀବନ ଅତିବାହିତ କରୁଥିବା ବେଳେ ରାବଣ ସୀତାଙ୍କୁ ଚୋରାଇ ନେବା ପରେ ସେମାନେ ଅନେକ ସ୍ଥାନରେ ସୀତାଙ୍କୁ ଖୋଜି ବୁଲିଛନ୍ତି। ଏଣୁ ହୁଏତ ଏହି ସମୟରେ ବୁଲୁଥିବାର ଚିତ୍ର ବୋଲି ମଧ୍ୟ ବିଶ୍ୱାସ କରାଯାଏ। (୪)

କେନ୍ଦୁଝରର ଲୋକ ସଂସ୍କୃତିରେ ରାମ :

ଭୂୟାଁ ଆଦିବାସୀ ଅତି ପୁରାତନ ଆଦିବାସୀମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଅନ୍ୟତମ। ଏହି ଆଦିବାସୀମାନେ କେନ୍ଦୁଝରର ମୂଳ ଅଧିବାସୀ ଭାବରେ ଗ୍ରହଣ କରାଯାଏ,ଯେହେତୁ ରାମ ବନବାସ ସମୟରେ ଏଠାରେ ଥିବାର ଅନୁମାନ କରାଯାଏ। ତେଣୁ ଏହି ଆଦିବାସୀମାନଙ୍କ ସଂସ୍କୃତି ଉପରେ ମଧ୍ୟ ପ୍ରଭାବ ପକାଇଛି। ତାଙ୍କର ନାଚ ଥିଲା ଚାଙ୍ଗୁ। ଏହି ନାଚରେ ଭେଣ୍ଡିଆମାନେ ଗୀତ ଗାଉଥିଲେ ଓ ବେଳେବେଳେ ନିଜର ଅଙ୍ଗଭଙ୍ଗୀ କରି ନାଚୁଥିଲେ। ଧାଙ୍ଗଡ଼ିମାନେ କେବଳ ନାଚ କରୁଥିଲେ। ଗୀତଗୁଡ଼ିକ ବିଭିନ୍ନ ସ୍ୱରରେ ଗାନ କରୁଥିଲେ। ଚାଙ୍ଗୁଗୀତ ଆରମ୍ଭରେ ମଙ୍ଗଳାଚରଣରେ ବିଭିନ୍ନ ଦେବ ଦେବୀଙ୍କର ପ୍ରାର୍ଥନା କରାଯାଉଥିଲା। ରାମଙ୍କୁ ନେଇ ତାଙ୍କ ଗୀତରେ ଦେଖାଯାଏ ଯେ-

"ହରି ନାମ୍ ବଲ୍ ଶିରୀ ରାମ୍ ରାମ୍
ଶୀତଳ ବଉଲ୍ ମୂଳେ ଦଣ୍ଡେ ବିଶିରାମ।
ମୁଇଁ ତୋକେ କିସ୍ ବଇଲିରେ
ଉଠ୍ କଥା ମଲ୍ଲୀ ଫୁଲ୍ ପିନ୍ଧ୍ ବଇଲିରେ।"(୫)

ଚାଙ୍ଗୁ ଗୀତର ଆରମ୍ଭରେ ମର୍ଯ୍ୟାଦା ପୁରୁଷୋତ୍ତମ ଶ୍ରୀ ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କୁ ସ୍ମରଣ କରାଯାଇ ସେ ଶ୍ରୀ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ବକୁଳ ଗଛର ଶୀତଳ ଛାୟାରେ କିଛି ସମୟ ବିଶ୍ରାମ ନେଇଥିବାର କୁହାଯାଏ। ଭୂୟାଁ ଯୁବକ ଯୁବତୀମାନେ ଗାଁର ଆଖଡ଼ାଘରେ ରହନ୍ତି। ଯୁବକମାନଙ୍କ ପାଇଁ ଗୋଟିଏ ମଣ୍ଡଘର ହୋଇଥିବା ବେଳେ ଟିକିଏ ଦୂରରେ ଯୁବତୀମାନଙ୍କ ଲାଗି ଆଉ ଗୋଟିଏ ମଣ୍ଡଘର ହୋଇଥାଏ। ପାଖରେ ଜଣେ ଜଣେ ବୟସ୍କ / ବୟସ୍କା ବ୍ୟକ୍ତି ରହନ୍ତି। ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଅନେକ ସମୟରେ ପ୍ରଶ୍ନଉତ୍ତରର ଗୀତ ଚାଲେ। ଏପରିକି ସେଥିରେ ଜଣେ ହାରିଗଲେ ଅନ୍ୟଜଣକର ବଶ୍ୟତା ସ୍ୱୀକାର କରେ। ଯୁବକଟି ଯେତେବେଳେ ହାରିଯାଏ ଯୁବତୀଟି ତାକୁ କହେ-

"ରାମ୍ ଲକ୍ଷ୍ମଣ୍ ଦୁଇଗୋଟି ଭାଇ
ଭିକ୍ ମାଗ୍‌କେ ଗଲେ ସିଂହଦ୍ୱାର ଯାଇ
ଭିକ୍ ମୁଠେ ନାଇଁ ପାଇଲେ ରାମ୍ ଲକ୍ଷ୍ମଣ
ଉଠ୍‌ଲେ ଲଜ୍ଜା ପାଇରେ "(୬)

ପ୍ରଭୁ ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ର ଥିଲେ ଜଣେ ସରଳ ନିଷ୍ପାପର ବ୍ୟକ୍ତି। କେନ୍ଦୁଝରର ଲୋକମାନେ ମଧ୍ୟ ଠିକ ସେହିପରି ସରଳ ବିଶ୍ୱାସୀ। ଏଠାରେ ରାମଙ୍କୁ ନେଇ ଅନେକ ପ୍ରକାର ନାମକରଣ ଦେଖାଯାଏ। ରାମଙ୍କ ନାମାନୁସାରେ କେଉଁଠି ଗ୍ରାମର ନାମ ରାମଚନ୍ଦ୍ରପୁର ତ ପୁଣି କେଉଁଠି ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ନାମ ରାମ, ରାମୁ, ରାମଚନ୍ଦ୍ର, ରାମନାଥ ଆଦି ରଖିଥାନ୍ତି। ଏଠାକାର ଲୋକମାନେ

ରାମଙ୍କ ଗୁଣକୁ ଅନୁସରଣ କରି ବଞ୍ଚିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରିଥାନ୍ତି। ସେମାନଙ୍କ ସଂସ୍କୃତିରେ ରାମଙ୍କ ନାମ ରହିଥିବାର ଦେଖାଯାଏ। ପ୍ରାଚୀନ ଯୁଗରୁ ବର୍ତ୍ତମାନ ଯାଏ ଅନେକ କବି ଲେଖକ ମଧ୍ୟ ରାମାୟଣ ପ୍ରସଙ୍ଗ ନେଇ ରଚନା କରିଛନ୍ତି ସାହିତ୍ୟ। ଗୋବିନ୍ଦ ଭଞ୍ଜଙ୍କ 'ରାମକଥା',ଜଗତେଶ୍ୱର ଭଞ୍ଜଙ୍କ 'ମନ୍ଦୋଦରୀ କୋଇଲି' , ଦାମୋଦର ମିଶ୍ରଙ୍କ 'ଗନ୍ଧମାର୍ଦ୍ଦନ ଶତକ' ,ବାବାଜୀ ପାଢୀଙ୍କର 'ରାମଚରିତ ମାନସ' ଆଦି ପ୍ରମୁଖ।

କେନ୍ଦୁଝରର ଲୋକମାନଙ୍କର ଜୀବନ ଧାରଣର ମାଧ୍ୟମ ହେଉଛି ଚାଷ ସହିତ ବନ ଜଙ୍ଗଲରୁ କାଠ ପତ୍ର,ଲାଖ,ମହୁ,ଧୂଣା ସଂଗ୍ରହ କରି ହାଟରେ ବିକ୍ରି କରି ଚଳିଥାନ୍ତି। ନିଜର ଜମି ନଥିବା ହେତୁ ସେମାନେ ଚାଷ ସମୟରେ ବାହାରକୁ ଯାଇ ମୂଲିଆ / ମୂଲିଆଣୀ କାମକରି କିଛି କିଛି ରୋଜଗାର କରି ଫେରନ୍ତି। ଗ୍ରାମର ମୁଖ୍ୟାମାନଙ୍କ ଅଧିକ ଜମିଥିବା ହେତୁ ସେମାନଙ୍କୁ ସାହୁକାର କହନ୍ତି। ଯେତେବେଳେ ଡାକୁଥିବା ମୂଲିଆଣୀ ଠାରୁ ଅଧିକ ଆସନ୍ତି ଏହି ସମୟରେ ମାଲିକଟିର ବୁଦ୍ଧିବଣା ହୋଇଯାଏ। ତେଣୁ ମାଲିକଟି କହେ-

" ଆଇଲେ ଗୁଆଳି କି କରିବା ଭାଇ
ରାମବାନ୍ଧେ ହଳ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ବାନ୍ଧୋଇ ମହି
ତଳି ଖେଳା ଭାଇ ଭରତ
ଲକ୍ଷ୍ମଣ ନେବେ ଗୁଇ।"(୭)

କେନ୍ଦୁଝର ଜିଲ୍ଲାର କୁଡୁମି ମାନଙ୍କ ଏକ ନିଜସ୍ୱ ସଂସ୍କୃତି ରହିଛି। ତାଙ୍କ ସଂସ୍କୃତିରେ ମଧ୍ୟ ଅନେକ କ୍ଷେତ୍ରରେ ରାମଙ୍କ ପ୍ରସଙ୍ଗ ଅବତାରଣା ହୋଇଥାଏ। ତାଙ୍କର ଏକ ପର୍ବ ଟୁସୁ,ସେଥିରେ ସେମାନେ ଯେଉଁ ସଙ୍ଗୀତ ଗାନ କରିଥାନ୍ତି ତାହା ହେଉଛି-

"ଅଯୋଧ୍ୟାର୍ ରାମ୍ ନାଭିଲ୍
ଅଯୋଧ୍ୟା ଶୂନ୍ୟ ହୋଇଲ।
କି କହିଲ କୈକେୟୀ ରାନୀ
ରାମକେ ବନବାସ ଦିଲି।
ତୁଇଁ କିରେ ରାମ୍ ବନେ ଯାଛି
ହାତେଲେରେ ଧନୁର୍ ବାନ୍।"(୮)

ପ୍ରଭୁ ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କୁ ଯେତେବେଳେ କୈକେୟୀ ବନବାସ ପଠାଉଛନ୍ତି ତାଙ୍କ ଦୁଃଖକୁ ମନେ ପକାଇ ମାତା କୈଶଲ୍ୟା କାନ୍ଦି ପକାଇଥିଲେ। ରାମଙ୍କ ବିନା ଅଯୋଧ୍ୟା ଶୂନ୍ୟ ମନେ ହୋଇଛି। ତାହାହିଁ ଏଠାରେ ବର୍ଣ୍ଣନା ରହିଛି। ଝୁମର ନାଚ ଗୀତରେ ଯେତେବେଳେ ମସଗୁଲ ହୋଇଯାନ୍ତି ସେତେବେଳେ ମଧ୍ୟ ରାମ,ଲକ୍ଷ୍ମଣ ଓ ସୀତା ଯାଉଥିବା ଦୃଶ୍ୟକୁ ସୁନ୍ଦର ଭାବରେ ଗାନ କରିଥାନ୍ତି।

"ରାମ୍ ଯାଛେନ୍ ବନବାସ୍ ସଂସାର୍ ଛାଡ଼ି
ଆଗୁଇ ଆଗୁଇ ରାମ୍ ଯାଛନେ୍
ତାଙ୍କର୍ ପେଛୁ ଲଛମନ୍
ମଧ୍ୟେ ସୀତା ସୁନ୍ଦରୀ।
ଚଲେନ୍ ଧୀରେ ଧୀରେ
ଉପରେ ସୁରୁଜର ଆଲ
ତଲେ ତତଲା ବାଲି।"(୯)

ରାମ ଅଯୋଧ୍ୟା ଛାଡ଼ି ବଣକୁ ଯାଉଥିବା ବେଳେ ଯେଉଁ ଦୃଶ୍ୟ ଦେଖିବାକୁ ମିଳିଛି ତାକୁ ଏମାନେ ସେହି ଅନୁସାରେ ସଜାଇ ରଖିଛନ୍ତି। ରାମ ସଂସାର ଛାଡ଼ି ଦେଇ ଏବେ ବଣକୁ ଯାଉଛନ୍ତି ଆଗରେ ରାମ,ପଛରେ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ଓ ମଝିରେ ସୀତା ସୁନ୍ଦରୀ ଖୁବ୍ ଧୀରେ ଧୀରେ ଚାଲୁଛନ୍ତି। ଉପରର ସୂର୍ଯ୍ୟ କିରଣ ପଡ଼ି କଷ୍ଟ ହେଉଥିବା ବେଳେ ତଳେ ତତଲା ବାଲି ଆହୁରି ଅଧିକ କଷ୍ଟ ଦେଇଛି। ରାଜକୀୟ ପରିବାରରେ ଜନ୍ମଗ୍ରହଣ କରି ସାଧାରଣ ମଣିଷ ପରି କଷ୍ଟ ସହୁଥିବା କଥାକୁ ସେମାନେ ବର୍ଣ୍ଣନା କରିଛନ୍ତି। ଭାଇଟିଏ ଭାଇ ପାଖରୁ ଯେଉଁ ଭଲ ପାଇବା ପାଇଥାଏ ତାହା ଅନ୍ୟ କୈଣସି ବ୍ୟକ୍ତି ପାଖରୁ ପାଇପାରେନା। ତେଣୁ ସେ ସ୍ତ୍ରୀ ଅପେକ୍ଷା ଭାଇ ଅଧିକ ଭଲ ପାଇବା ଚିତ୍ର ଦେଖାଇଛନ୍ତି। ସେ ଗାଇ ଉଠିଛି-

"ସୀତା ମଲେ ସୀତା ପାବ
ଭାଇ ମଲେ କୁଥା ପାବ।
ଯାଅ ହନୁ ଯାଅ ହନୁ ଗନ୍ଧମାର୍ଦ୍ଦନ
ଔଷଧ୍ ନାଁ ଆନ୍‌ଲେ ନାଁ ବଞ୍ଚେ ଲଛମନ୍ ।
ସୁରୁଜ ଉଦୟ ହେଲେ ନାଁ ବଞ୍ଚେ ଲଛମନ୍
ସେହୁ ଯେ ଔଷଧ ଆଛେ ଗନ୍ଧମାର୍ଦ୍ଦନ୍।"(୧୦)

ଝିଅଟିଏ ବାପ ଘର ଛାଡ଼ି ଶ୍ୱଶୁର ଘର ଗଲାବେଳେ ଯେଉଁ ଚିତ୍ର ରହିଛି ତାହା କୁଡୁମି ମାନଙ୍କ ନାଚ ଗୀତରେ କିଭଳି ପ୍ରତିଫଳିତ ହୋଇଥାଏ ତାର ମଧ୍ୟ ସୁନ୍ଦର ଗୀତ ରହିଛି।

"କାକର ବେଟା ହେକେ ରାମ ଲଛମନ
କାକର ଶାଇଁପେ ବନବାସ,

ଦଶରଥ ବେଟା ହେକେ ରାମ ଲଛମନ
କୈକେୟୀ ଶାଇଁପେ ବନବାସ।"(୧୧)

ଉପସଂହାର :

ବନପର୍ବତ ଘେରା କେନ୍ଦୁଝରରେ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ବନବାସ ଜୀବନ ଅତିବାହିତ ଠାରୁ ମାରିଚ ଅସୁର ବଧ,ବୈତରଣୀ ନଦୀରେ ସ୍ନାନ କରି ମହାଦେବ ଦର୍ଶନ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସବୁ ସୂଚେଇ ଦିଏ ଯେ,ଏହି ପର୍ବତମାନଙ୍କରେ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ରହିଥିଲେ। ଲଙ୍କାରୁ ରାବଣକୁ ମାରି ସୀତାଙ୍କୁ ଆଣି ରାଜ୍ୟ ଶାସନ ସମୟରେ ସୀତାଙ୍କୁ ବନକୁ ପଠାଇ ଲବକୁଶ ଜନ୍ମ,ଅଶ୍ୱମେଧ ଯଜ୍ଞ ନିମନ୍ତେ ଘୋଡ଼ା ଛାଡ଼ିଥିବା ଚିତ୍ର ପ୍ରମାଣିତ କରିଦିଏ ଯେ ଏହା ରାମଙ୍କ ଅତ୍ୟନ୍ତ ପ୍ରିୟ ସ୍ଥାନ ଥିଲା। ରାମରାଜ୍ୟରେ ରହିଥିବା ଧନସମ୍ପତ୍ତି ଏଠାରେ ଆଜି ପର୍ବତମାନଙ୍କରେ ଗଚ୍ଛିତ ହୋଇ ରହିଛି। ଏଠାକାର ଲୋକମାନଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ରାମଙ୍କ ଆଦର୍ଶ ପ୍ରଭାବ ପକାଇ ପାରିଛି। ଏଣୁ କେନ୍ଦୁଝରରେ ରାମଙ୍କ ଅନେକ ଗାଥା ରହିଥିବାର ପ୍ରମାଣ ମିଳେ।

ସହାୟକ ଗ୍ରନ୍ଥସୂଚୀ :

୧. ପ୍ରଧାନ ରଞ୍ଜନ,ଐତିହ୍ୟ,ସଂସ୍କୃତ ଓ ପର୍ଯ୍ୟଟନ: କେନ୍ଦୁଝର, ପୃଷ୍ଠା-୧୪୯

୨. ତତ୍ରୈବ,ପୃଷ୍ଠା-୫୯

୩. ତତ୍ରୈବ,ପୃଷ୍ଠା-୬୫

୪. ତତ୍ରୈବ,ପୃଷ୍ଠା-୧୭୮

୫. ଚକ୍ରବର୍ତ୍ତୀ ରମେଶ ଚନ୍ଦ୍ର, କେନ୍ଦୁଝରର ମାଟି ମଣିଷ, ଶ୍ରଦ୍ଧା ପବ୍ଲିକେଶନ, ସହଦେବଖୁଣ୍ଟା, ବାଲେଶ୍ୱର-୭୫୬୦୦୧

୬. ଦାଶ କୁଞ୍ଜ ବିହାରୀ,ପଲ୍ଲୀପୁଷ୍ପ ପୃଷ୍ଠା-୭୧

୭. ତତ୍ରୈବ,ପୃଷ୍ଠା-୭୮

୮. ମହାନ୍ତ ବୈରାଗୀ ଚରଣ, ତେଲକୋଇ,କେନ୍ଦୁଝର, ଓଡ଼ିଶା-୭୫୮୦୭୬।

୯. ତତ୍ରୈବ

୧୦.ତତ୍ରୈବ

୧୧.ତତ୍ରୈବ

❖ ❖ ❖